

รูปแบบการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณเพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม แก่เยาวชนในจังหวัดนครปฐม และจังหวัดสุพรรณบุรี

A MODEL OF MANUSCRIPT CONSERVATION FOR CULTURAL LEARNING OF YOUTH IN NAKHON PATHOM AND SUPHANBURI PROVINCE

พระมหาประกาศิต สิริเมโธ (ฐิติปสิทฺธิกร)

Phramaha Prakasit Sirimedho (Thitipassitthikron)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Buddhist College Buddhist Sri Dvaravati

E-mail : prakasit.mcu@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบอนุรักษ์และการจัดหมวดหมู่จัดเก็บเอกสารคัมภีร์โบราณของวัดในจังหวัดนครปฐมและจังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนจากภูมิปัญญาในคัมภีร์โบราณของวัดในจังหวัดนครปฐมและเพื่อสร้างเครือข่ายส่งเสริมการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เยาวชนในจังหวัดนครปฐมและจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งใช้วิธีการเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิและข้อมูลทุติยภูมิ สำหรับผลการวิจัยปรากฏผลกล่าวคือ คัมภีร์โบราณเป็นเอกสารโบราณที่สำคัญประเภทหนึ่งของชาวพุทธไทย ซึ่งมีคุณค่าต่อสังคมในฐานะที่เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ มีคุณค่าในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม มีคุณค่าในทางวิชาการ และมีคุณค่าที่ได้รับรวบรวมพระธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาวัฒนธรรมไว้อีกด้วย การปริวรรตเนื้อหาในคัมภีร์โบราณในพื้นที่วิจัยพบว่า คัมภีร์โบราณส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ตำนานหรือความเชื่อของชุมชน พิธีกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี และภูมิปัญญาด้านยาสมุนไพร การสร้างเครือข่ายส่งเสริมการเรียนรู้ พบว่า การใช้หลักแบบ “บวร” บ้านหรือชุมชน มีวัดเป็นสถานที่หรือแหล่งเรียนรู้ และมีโรงเรียนเป็นทรัพยากรสำหรับเผยแพร่องค์ความรู้ ควรมีการทำงานร่วมกันโดยการสนับสนุนจากองค์กรชุมชนหรือหน่วยงานภาครัฐเพื่อให้งานเป็นรูปธรรมสามารถต่อยอดไปในการสร้างมูลค่าแก่ชุมชนได้

คำสำคัญ : ภูมิปัญญา, คัมภีร์โบราณ, การเรียนรู้สำหรับเยาวชน

Abstract

This research A Qualitative Research (Qualitative research) aims to conserve and study the classification of documenting ancient temple in Nakhon Pathom and Suphan Buri. To develop the cultural community of the wisdom of the ancient temple in Nakhon Pathom. And to create a network to promote learning and culture to young people in Nakhon Pathom and Suphan Buri. The method used to collect data on both primary and secondary data. The research results show for the Bible is an ancient document leaves important part of Buddhist Thailand. This valuable to society as historical evidence. As a valuable heritage. Valuable academic And has gathered valuable preaching Buddhism. Intellectual culture as well Foreign material in the Bible leaf area showed that the Bible leaves the majority is related to Buddhism. Myths or beliefs of the community Rituals and traditions And the wisdom of herbal medicine Creating Network Learning found that the main "predominant" or community. There is a place or a place of learning. The school as a resource for the dissemination of knowledge. There should be collaboration, supported by community organizations or government agencies to provide concrete work can continue to create value for the community.

Keyword : Wisdom, Manuscripts, learning of youth

บทนำ

วรรณกรรมและโบราณคดีเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า ในฐานะที่เป็นส่วนประกอบของระบบวัฒนธรรมในสังคมมนุษย์ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัฒนธรรมและนามธรรมที่บรรพบุรุษได้คิดค้นและสร้างสรรค์ขึ้นมา อีกทั้งเป็นหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์ที่แสดงถึงเอกลักษณ์และความเป็นมาของชุมชน ตลอดจนเป็นสิ่งที่สามารถนำมาจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและกระบวนการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างองค์ความรู้ การประเมินคุณค่า การฟื้นฟูและการสร้างความรู้ขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เป็นทุนทางสังคมที่ก่อให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมอันนำไปสู่การให้คุณค่ากับการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของชุมชน ในบรรดาวรรณกรรมและโบราณคดีประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทยนั้น วรรณกรรมและโบราณคดีทางพระพุทธศาสนานับว่าเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมอีกประเภทหนึ่งที่มีคุณค่าและความสำคัญต่อการสร้างระบบคิด ภูมิปัญญา และรากฐานทางวัฒนธรรมของไทย เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรด้านวัตถุ อันได้แก่ โบสถ์ เจดีย์ วิหาร คัมภีร์ใบลาน สมุดข่อย ธรรมาสัน ฯลฯ ซึ่งสร้างขึ้นด้วยความวิจิตรงดงามและสติปัญญาอันล้ำเลิศของบูรพาจารย์ รวมไปถึง

ทรัพยากรด้านนามธรรม อันได้แก่ องค์ความรู้ ภูมิปัญญา คติธรรม ความเชื่อ ฯลฯ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมทางด้านพระพุทธศาสนา และเป็นวรรณกรรมในด้านภูมิปัญญาอื่น ๆ เช่น นิทานพื้นบ้าน กฎหมายโบราณ ยาสมุนไพร โหราศาสตร์ จริยศาสตร์ ลัทธิพิธีกรรม เป็นต้น ซึ่งล้วนมีความหมายและความสำคัญต่อการเรียนรู้และการดำรงวิถีชีวิตในสังคม (พระชยานันท์ และคณะ, 2559)

ในบรรดาวรรณกรรมและโบราณคดีประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทยนั้น วรรณกรรมและโบราณคดีทางพระพุทธศาสนานับว่าเป็นทรัพยากรวัฒนธรรมอีกประเภทหนึ่งที่มีคุณค่าและความสำคัญต่อการสร้างระบบคิด ภูมิปัญญา และรากฐานทางวัฒนธรรมของไทย เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรด้านวัตถุ อันได้แก่ โบสถ์ เจดีย์ วิหาร คัมภีร์ใบลาน สมุดข่อย ธรรมาสัน ฯลฯ ซึ่งสร้างขึ้นด้วยความวิจิตรงดงามและสติปัญญาอันล้ำเลิศของบูรพาจารย์ รวมไปถึงทรัพยากรด้านนามธรรม อันได้แก่ องค์ความรู้ ภูมิปัญญา คติธรรม ความเชื่อ ฯลฯ ซึ่งล้วนมีความหมายและความสำคัญต่อการเรียนรู้และการดำรงวิถีชีวิตในสังคม อีกทั้งบรรดาเอกสารโบราณทั้งหมดในประเทศไทย ตามกฎหมายแล้วถือว่าเป็นโบราณวัตถุเป็นสมบัติของชาติ ซึ่งจะมีหน่วยงานที่ดำเนินงานเกี่ยวกับเอกสารโบราณก็คือ กรมศิลปากร เนื่องด้วยกรมศิลปากรทำหน้าที่ดูแลสมบัติชาติ ทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้หลายอย่าง จึงทำให้ดูแลได้ไม่ทั่วถึงเพราะขาดทั้งกำลังคนและงบประมาณ ในปัจจุบันยังมีเอกสารโบราณ (นอกจากจารึก) อยู่อีกมากที่ยังขาดการดูแลและอนุรักษ์ ในขณะที่เองแต่ละภูมิภาคของประเทศก็มีการตื่นตัวที่จะช่วยกันทำงานเพื่ออนุรักษ์เอกสารโบราณในฐานะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม โดยมีสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมและดำเนินงานอย่างแข็งขัน แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อการดูแลเอกสารโบราณทั่วประเทศ และศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) เองในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมโดยตรง เล็งเห็นว่าในประเทศไทยมีเอกสารโบราณที่สูญหายไปมากและที่ยังคงเหลืออยู่ก็มาก แต่บุคลากรและหน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวข้องกับเอกสารโบราณก็มีน้อย ต้องทำงานต่อสู้กับเวลาที่คอยกัดกินเอกสารโบราณให้เสื่อมลงไปทุกวัน ๆ (ดอกรัก พยัคศรี, 2559 : 1-5)

วัดจึงควรมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ เก็บรักษา เอกสารคัมภีร์โบราณ จึงถือเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชนท้องถิ่น แต่การอนุรักษ์ก็ดี การเก็บรักษาก็ดี การจัดการให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนยังไม่เป็นรูปแบบที่ชัดเจนและเหมาะสม วัดบางแห่งมีเอกสารคัมภีร์โบราณมากมาย แต่ขาดการจัดการที่เป็นระบบ ทำให้สูญหาย สูญเสียไป สำหรับเอกสารและคัมภีร์โบราณจัดว่าเป็นเอกสารที่มีคุณค่าและมีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชน เพราะมีเนื้อหาเกี่ยวกับพระธรรมคำสอนในทางพระพุทธศาสนา และเป็นเอกสารโบราณที่เก่าแก่ เป็นที่รวบรวมเนื้อหาสรรพวิทยาการในด้านต่าง ๆ ดังนั้นเพื่อเป็นการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและเพื่อให้สามารถเพิ่มความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน จึงควรมีการจัดการเอกสารเป็นระบบและเป็นระเบียบมากขึ้นเป็นไปตามมาตรฐานการจัดการเอกสารสามารถเรียกใช้หรือสืบค้นข้อมูลที่ต้องการได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ช่วยป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นกับเอกสารในระหว่างการใช้งาน รวมถึงความสามารถด้านการอนุญาตสิทธิในการจัดการ

เอกสาร การส่งข้อมูลไปยังระบบอื่น ๆ และสิทธิในการอนุมัติเอกสาร เป็นต้น โดยการดำเนินการทำ “ฐานข้อมูลเอกสารโบราณ” นัยหนึ่งเป็นการช่วยกันทำงานกับหน่วยงานอื่น ๆ ในฐานที่เป็นเพื่อนร่วมงาน ที่มีอุดมการณ์เดียวกัน นอกจากนี้การจัดทำเป็นฐานข้อมูลเพื่อให้บริการเผยแพร่ยังเป็นกระจายความรู้ ภูมิปัญญาของคนในอดีตให้กับคนในยุคปัจจุบันได้นำไปศึกษาต่อยอด ประยุกต์ใช้ในกิจการงานของตน และทำให้ความรู้ภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษของเราสั่งสมมายังคงอยู่ต่อไป อย่างไรก็ตาม เราทุกคนในฐานะคนไทยและเป็นผู้ที่รับมอบ “มรดกทางวัฒนธรรม” เหล่านี้มาจากบรรพชน จึงมีหน้าที่ช่วยกันดูแล ปกป้อง รักษา อนุรักษ์ เอกสารโบราณให้คงอยู่ต่อไป แต่หากเราจะเก็บรักษาแต่เพียงอย่างเดียวโดยไม่นำ “เนื้อหา” ที่อยู่ในเอกสารโบราณเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ มรดกทางภูมิปัญญาที่เราเฝ้าปกป้องเหล่านี้ก็จะไม่มี ความหมายใด ๆ เลย เพราะทรัพยากร “วัฒนธรรม” แตกต่างจากทรัพยากรอื่น ๆ ที่มีแต่ใช้แล้วหมดไป หากแต่ “วัฒนธรรม” นั้น ยิ่งใช้ยิ่งพอกพูนและคงอยู่ตราบนานเท่านาน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะได้ทำการสืบค้น รวบรวมจัดหมวดหมู่ อนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญา องค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาที่บันทึกในคัมภีร์โบราณที่มีอยู่ ในแต่ละแห่ง เพื่อเป็นการจัดการการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณและส่งเสริมการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในเชิง ประวัติศาสตร์จากคัมภีร์โบราณ ส่งเสริมการต่อยอดความรู้ไปสู่การปริวรรตคัมภีร์โบราณให้สามารถถอด องค์ความรู้ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดคุณค่าด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ และการดำเนิน ชีวิตประจำวัน ที่แสดงให้เห็นว่าชุมชนมีการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมและการจัดการความรู้ การรักษา ความรู้ที่มีอยู่มิให้สูญหายไปจากความทรงจำและการเรียนรู้ ซึ่งเป็นผลให้ชุมชนเกิดความรู้ ความเข้าใจ และสามารถรักษาทรัพยากรวัฒนธรรมของชุมชน โดยเฉพาะคัมภีร์โบราณต่าง ๆ ไว้ได้ นอกจากนี้ยังเป็นการสร้างโอกาส สร้างพื้นที่และสร้างแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณค่าในด้านองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาหรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถูกบันทึกไว้ในคัมภีร์โบราณ โดยมีการวิเคราะห์ คัดเลือกภูมิปัญญาที่มีอยู่ในคัมภีร์ โบราณ มีความเหมาะสมแก่การเผยแพร่ สร้างการเรียนรู้แก่เยาวชนผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสัมมนา การฝึกอบรม ถ่ายทอดความรู้ที่มีอยู่ในคัมภีร์โบราณ และกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณ ทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครปฐมและสุพรรณบุรีต่อไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงทำการศึกษาและส่งเสริม รูปแบบการรวบรวมและจัดหมวดหมู่เอกสารคัมภีร์โบราณทางพระพุทธศาสนาของวัดในจังหวัดนครปฐม และจังหวัดสุพรรณบุรี การรวบรวมองค์ความรู้และจัดทำฐานข้อมูลตลอดจนการเชื่อมโยงองค์ความรู้ ระหว่างหน่วยงาน สถาบันการศึกษาทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และสังคม เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้และ ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านพระพุทธศาสนาและมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณให้เป็น สมบัติของอนุชนรุ่นหลังและประเทศชาติสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารูปแบบอนุรักษ์และการจัดหมวดหมู่จัดเก็บเอกสารคัมภีร์โบราณของวัดในจังหวัดนครปฐมและจังหวัดสุพรรณบุรี
2. เพื่อศึกษากิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนจากภูมิปัญญาในคัมภีร์โบราณของวัดในจังหวัดนครปฐม โดยกระบวนการมีส่วนร่วม
3. เพื่อเสนอแนวทางการสร้างเครือข่ายส่งเสริมการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมแก่เยาวชนในจังหวัดนครปฐมและจังหวัดสุพรรณบุรี

วิธีการดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ การสัมภาษณ์เชิงลึก และร่วมสังเกตกิจกรรม มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ประเภท กล่าวคือ การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และการเก็บข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) คือ

1. การเก็บข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บข้อมูลจากคัมภีร์โบราณที่รวบรวมจากพื้นที่วิจัย ปรีวรรตหรือแปลเนื้อหาให้เป็นภาษาปัจจุบัน
2. การเก็บข้อมูลแบบข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการเก็บข้อมูลโดยจากเอกสาร (Documentary Research) จากหนังสือ วารสารทางวิชาการ บทความ รายงานการวิจัย ฐานข้อมูลออนไลน์ สิ่งพิมพ์อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเป็นการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
3. การศึกษาภาคสนาม (Field Study) เป็นการศึกษาโดยการเก็บข้อมูลในพื้นที่วิจัย ใช้แนวคำถามเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) การเข้าร่วมสังเกตการณ์ในบางกิจกรรม หรือการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้านหรือนักวิชาการที่มีความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์โบราณ ผู้นำชุมชน ผู้แทนสถานศึกษา สภาวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนตำบล และเยาวชนผู้สนใจ รวมทุกพื้นที่วิจัย จำนวน 40 รูป/คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก จำแนกตามคุณสมบัติ

ที่	คุณสมบัติ	จำนวน
1	กลุ่มพระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน หรือนักวิชาการที่มีความรู้เกี่ยวกับคัมภีร์ไบเบิล	10 รูป/คน
2	กลุ่มผู้แทนองค์กรชุมชน เช่น ผู้นำชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สภาวัฒนธรรม วัด ผู้แทนสถานศึกษา สภาวัฒนธรรม	10 รูป/คน
3	กลุ่มเยาวชนที่สนใจเข้ามาเรียนรู้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)	10 คน

ผู้วิจัยใช้การคัดเลือกแบบเจาะจงจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ พระสงฆ์ ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ เอกชน องค์กรชุมชน ผู้นำชุมชน และเยาวชนที่เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งอาจใช้กระบวนการสนทนากลุ่มแบบที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้

ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยกำหนดพื้นที่ทำการวิจัย คือวัดในจังหวัดนครปฐมและสุพรรณบุรีที่มีการสร้างมาไม่น้อยกว่า 100 ปี มีการจัดเก็บเอกสารคัมภีร์โบราณไว้อย่างเหมาะสม มีความต้องการในการพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ท้องถิ่น อีกทั้งยังมีความยินดีให้คณะวิจัยเข้าไปศึกษาเป็นข้อมูลในเบื้องต้น โดยผู้วิจัยกำหนดพื้นที่วิจัยไว้จำนวน 4 พื้นที่ ดังนี้

ตารางที่ 2 แสดงพื้นที่ทำการวิจัย

ชื่อวัด	ที่อยู่	สร้างเมื่อ	อายุถึงปัจจุบัน (2560)
1. วัดท่าพูด	อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม	พ.ศ.2310	250 ปี
2. วัดบางช้างใต้	อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม	พ.ศ.2335	225 ปี
3. วัดบางช้างเหนือ	อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม	พ.ศ.2370	190 ปี
4. วัดลำพญา	อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม	พ.ศ.2404	156 ปี

ผลการวิจัย

ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อสรุปได้ดังนี้

1. ด้านรูปแบบอนุรักษ์และการจัดหมวดหมู่จัดเก็บเอกสารคัมภีร์โบราณของวัดในจังหวัดนครปฐม และจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณในพื้นที่วิจัยนั้นมีการกำหนดขั้นตอนไว้อย่างชัดเจน โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ในงานประจำฐานข้อมูลเอกสารโบราณภูมิภาคตะวันตกในประเทศไทย โครงการศึกษาและจัดทำแนวปฏิบัติการจัดการคลังข้อมูลดิจิทัล มีการดำเนินการต่าง ๆ เช่น มีขั้นตอนเพื่อการสำรวจคัมภีร์โบราณที่กระจัดกระจายอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ แล้วนำคัมภีร์โบราณมาจัดเป็นหมวดหมู่ เช่น หมวดศาสนาและปรัชญา หมวดวรรณกรรมพื้นบ้าน และหมวดประวัติศาสตร์หรือพงศาวดารต่าง ๆ เพื่อต่อการสืบค้นและสามารถสืบค้นผ่านระบบดิจิทัลได้

ส่วนรูปแบบการจัดเก็บรักษาคัมภีร์โบราณนั้นไม่มีรูปแบบในการจัดเก็บที่ชัดเจนในยุคต้นแต่มีคตินิยมในการเก็บคัมภีร์อยู่ 2 ลักษณะคือการเก็บคัมภีร์โบราณแต่ผูกรวมไว้เป็นมัด ๆ และการเก็บคัมภีร์โบราณไว้โดยใช้ไม้ประกับแนบไว้สองด้านเพื่อการรักษาโบราณให้เรียบและไม่แตก จากนั้นจะห่อด้วยผ้าฝ้ายหรือผ้าไหมอาจมีลวดลายผสมอยู่บนผืนผ้าที่ให้ห่อหรือพันคัมภีร์โบราณนั้นด้วยตามคติความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นแล้วนำคัมภีร์โบราณนั้นไปเก็บไว้ที่ลิ้นหรือห่อไตร ห่อพระและหิ้งเปิง หรือบางคนนิยมเก็บไว้บนเตียงหัวนอนเพราะมีคติเชื่อว่าคัมภีร์โบราณเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ในส่วนวิธีการเก็บรักษาในปัจจุบันหลังจากมีการสำรวจและจัดเป็นหมวดหมู่แล้วมีวิธีการจัดเก็บคัมภีร์โบราณด้วยอุปกรณ์ที่ทันสมัยเพื่อความปลอดภัยจากภัยธรรมชาติและแมลงต่าง ๆ กัดทำลาย เช่น การจัดพิมพ์ต้นฉบับลงโปรแกรมคอมพิวเตอร์ การถ่ายต้นฉบับด้วยไมโครฟิล์ม แล้วนำเก็บไว้ในเว็บไซต์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศเพื่อการสืบค้นและเรียนรู้

ส่วนการเผยแพร่คัมภีร์โบราณนั้นในปัจจุบันมีการเผยแพร่คัมภีร์ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การเทศน์ของพระสงฆ์ตามบุญประเพณี การจัดนิทรรศการเชิงวิชาการ การศึกษาวิจัย การบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน และยังมีการเผยแพร่องค์ความรู้ในคัมภีร์โบราณในรูปแบบของมัลติมีเดีย สื่อออนไลน์ต่าง ๆ เช่น วิทยู โทททัศน์ และเว็บไซต์ เป็นต้น

2. กิจกรรมการเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนจากภูมิปัญญาในคัมภีร์โบราณของวัดในจังหวัดนครปฐม โดยกระบวนการมีส่วนร่วม ผลการวิจัยพบว่า การปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณนั้นควรสร้างจิตสำนึกโดยวิธีการให้ความรู้ที่ถูกต้องและให้ตระหนักถึงคุณค่าของคัมภีร์โบราณว่าเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูล และสรรพวิทยาต่าง ๆ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สืบทอดมาแต่ครั้งบรรพกาลที่รวบรวมภูมิปัญญาของชุมชน และสังคมในอดีตกาลไว้ ในปัจจุบันคัมภีร์โบราณที่สำคัญถูกทำลายด้วยความไม่รู้และเข้าใจผิดของประชาชน เช่น ความเชื่อว่าคัมภีร์โบราณเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงนำคัมภีร์โบราณไปเผาไฟแล้วนำผงคัมภีร์

โบราณมาเป็นส่วนผสมในการทำพระเครื่อง และการนำเอาคัมภีร์โบราณมาพินยาสูบเพื่อแก้โรคจิตสติว จมูก เป็นต้น ความเชื่อผิด ๆ เหล่านี้เป็นการทำลายคัมภีร์โบราณโดยไม่รู้ตัว

3. ด้านการสร้างเครือข่ายส่งเสริมการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่เยาวชนในจังหวัดนครปฐม และจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า ในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณนั้นต้องได้รับการสนับสนุนด้าน งบประมาณซึ่งจะต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ประสาน กับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อจัดตั้งกองทุนเพื่อจัดกิจกรรมในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณโดยให้ทุกภาคส่วนมี ส่วนร่วมในการหาแหล่งทุนและมีแผนงานของส่วนงานทุกภาคส่วนไว้รองรับโดยแยกเป็นแผนระยะสั้น ระยะกลาง และแผนระยะยาว รวมถึงการจัดสรรบุคลากรในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ

ในการกำกับดูแลแผนงานเพื่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างต่อเนื่อง หรือคอยเป็นผู้ประสานงานกับวัด ผู้นำชุมชน ราษฎรชาวบ้าน ในการติดตามแผนงานหรือโครงการต่าง ๆ และสิ่งสำคัญการทำกิจกรรมต่าง ๆ ควรมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และในการติดตามประเมินผลนั้นควรมีการแต่งตั้งคณะทำงานและ คณะกรรมการผู้ประเมินตรวจสอบการดำเนินโครงการอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำปัญหาหรืออุปสรรคที่พบ ในการดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ มาวิเคราะห์หาจุดเด่นจุดด้อย และเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อการ พัฒนาหรือนำไปปรับใช้ในการดำเนินโครงการและกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยพบประเด็นสำคัญที่จะนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. รูปแบบการอนุรักษ์และการจัดหมวดหมู่จัดเก็บเอกสารคัมภีร์โบราณของวัดในจังหวัดนครปฐม และจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า การสำรวจและการจัดหมวดหมู่คัมภีร์โบราณมีการสำรวจและ ตรวจสอบคัมภีร์โบราณที่มีอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ เช่น วัด พิพิธภัณฑสถาน และบ้านราษฎรชาวบ้าน และ กระบวนการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณนั้นมีการกำหนดขั้นตอนไว้อย่างเป็นกระบวนการอย่างชัดเจนคือมีการ สำรวจคัมภีร์โบราณที่กระจัดกระจายอยู่ในสถานที่ต่าง ๆ แล้วนำคัมภีร์โบราณมาจัดเป็นหมวดหมู่ เช่น หมวดศาสนาและปรัชญา หมวดวรรณกรรมพื้นบ้าน และหมวดประวัติศาสตร์หรือพงศาวดารต่าง ๆ หรือ การจัดหมวดหมู่ตามขนาดของโบราณ เช่น หนังสือนิทานพื้นบ้านเป็นการรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านที่ บันทึกไว้ในคัมภีร์โบราณขนาดสั้น เช่น ตำรายา คำผูกแขน คำสวดวิญญู และตำรายาสมุนไพร หนังสือผูก เป็นการบันทึกวรรณกรรมขนาดยาวลงในใบลาน โดยมีรูปแบบการจัดเก็บรักษาคัมภีร์โบราณออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1. การจัดเก็บตามคตินิยมความเชื่อของแต่ละท้องถิ่นด้วยการห่อด้วยผ้าฝ้ายหรือผ้าไหมแล้ว นำคัมภีร์โบราณนั้นไปเก็บไว้ในที่ร่มหรือห่อไตร ห่อพระ และหิ้งเปิง 2. วิธีการเก็บรักษาคัมภีร์โบราณด้วย อุปกรณ์ที่ทันสมัย เช่น การจัดพิมพ์ต้นฉบับลงโปรแกรมคอมพิวเตอร์ การถ่ายต้นฉบับด้วยไมโครฟิล์ม แล้วนำเก็บไว้ในเว็บไซต์และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ เพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศ การสืบค้น และเรียนรู้ ส่วนการเผยแพร่คัมภีร์โบราณนั้นปัจจุบันมีการเผยแพร่คัมภีร์ด้วยวิธีการที่หลากหลาย เช่น การเทศน์ของ

พระสงฆ์ตามบุญประเพณี การจัดนิทรรศการเชิงวิชาการ การศึกษาวิจัย การบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน และยังมีการเผยแพร่องค์ความรู้ในคัมภีร์โบราณในรูปแบบของมัลติมีเดีย สื่อออนไลน์ต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ และเว็บไซต์ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับพระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอู่) และคณะ (2559) ได้วิจัยเรื่องการจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมในประเพณีตากธรรมของวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่ ที่สรุปถึงทรัพยากรวัฒนธรรมนั้นที่มีปรากฏในสถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะชุมชนในพื้นที่โบราณหรือแหล่งอารยธรรมในอดีต ซึ่งสามารถพบเห็นและศึกษาได้ใน 3 กลุ่ม คือ 1. ทรัพยากรทางโบราณคดี (Archaeological Resources) 2. วัตถุทางชาติพันธุ์ (Ethnographic Material) 3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) ที่มีความสัมพันธ์กับทั้งทรัพยากรโบราณคดีและทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุทางชาติพันธุ์ ซึ่งรวมไปถึงวรรณกรรม ดนตรี การละเล่น การแสดง นิทาน ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนพิธี พิธีกรรมตามความเชื่อ ภาษา ศิลปะ เป็นต้น

2. กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนจากภูมิปัญญาในคัมภีร์โบราณของวัดในจังหวัดนครปฐมและจังหวัดสุพรรณบุรี ผลการวิจัยได้พบกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ใน 4 ลักษณะ คือ 1. การปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณโดยการสร้างจิตสำนึกด้วยวิธีการให้ความรู้ที่ถูกต้องและให้ตระหนักถึงคุณค่าของคัมภีร์โบราณว่าเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลและสรรพวิทยาต่าง ๆ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สืบทอดมาแต่ครั้งบรรพกาลที่รวบรวมภูมิปัญญาของชุมชนและสังคมในอดีตกาลเอาไว้ ในปัจจุบันคัมภีร์โบราณที่สำคัญถูกทำลายด้วยความไม่รู้และเข้าใจผิดของประชาชน 2. กิจกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณนั้นควรได้รับความร่วมมือจากเสาหลักทั้งสาม ได้แก่ วัด บ้าน และหน่วยงานราชการ (โรงเรียน) ที่ต้องให้ความสนใจและตระหนักถึงคุณค่าของคัมภีร์โบราณที่บันทึกคำสอนทางศาสนาและวรรณกรรมต่าง ๆ เอาไว้ ควรส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบโดยจัดเป็นหลักสูตรระยะสั้น เน้นเรื่องการเขียนและการอ่านอักษรธรรมในคัมภีร์โบราณ ส่งเสริมการจัดนิทรรศการตามแหล่งเรียนรู้ มีการจัดเสวนาเชิงวิชาการโดยมีพระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้านและนักวิชาการ 3. กิจกรรมเกี่ยวกับการจัดการในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณนั้นควรมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่องโดยเริ่มจากการจัดประชุมชี้แจงถึงความสำคัญของคัมภีร์โบราณให้พระสงฆ์และชาวบ้านทราบจะได้เกิดความภาคภูมิใจที่ชุมชนของตนมีคัมภีร์โบราณที่ทรงคุณค่า จากนั้นมีการคัดเลือกผู้สนใจเข้าร่วมการเรียนรู้ ประกอบด้วยการอ่าน การเขียน และการแต่งคำประพันธ์ เมื่อคัดเลือกผู้สนใจได้แล้วจึงจัดให้มีการเรียนการสอนโดยการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยหรืออาจจัดกิจกรรมในรูปแบบการจัดเสวนาโดยเชิญผู้ทรงคุณวุฒินักวิชาการและปราชญ์ชาวบ้านมาร่วมให้ความรู้และการจัดตั้งชมรมเพื่อเผยแพร่คัมภีร์โบราณในสื่อออนไลน์ต่าง ๆ และ 4. กิจกรรมด้านการส่งเสริมให้ตระหนักถึงคุณค่าและเพิ่มมูลค่าแก่อเอกสารคัมภีร์โบราณ หากเรามองว่าเอกสารโบราณเป็นโบราณวัตถุชิ้นหนึ่ง หมายถึง วัสดุที่ใช้ในการบันทึก มีหลากหลายรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็น หิน ดิน ไม้ เปลือกไม้โบราณ เป็นต้น วัสดุเหล่านี้มีรูปลักษณะที่จับต้องได้ และสามารถทำการอนุรักษ์ได้ในเชิงวิทยาศาสตร์ ซึ่งวัสดุเหล่านี้ก็มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เป็นมรดกสมบัติที่สามารถจับต้องได้

ซึ่งสอดคล้องกับตุลาภรณ์ แสนปรน (2559) ได้วิจัยเรื่องการวิเคราะห์คัมภีร์ไบเบิลในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ในท้องถิ่น ผู้สูงอายุเรื่องการอนุรักษ์เอกสารโบราณ พบว่า ควรตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญโดยเฉพาะคุณค่าทางองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมโดยการศึกษาค้นคว้า การทำรายงาน การทำวิจัย ตลอดจนการสำรวจดูแลการจัดเก็บรักษาเพื่อคงไว้เป็นมรดกของชาติสืบไป

3. แนวทางการสร้างเครือข่ายส่งเสริมการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมแก่เยาวชนในจังหวัดนครปฐมและสุพรรณบุรี ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการสร้างเครือข่ายใน 4 ลักษณะ คือ ด้านการสนับสนุนงบประมาณ การอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ ด้านแผนงานและบุคลากรในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ ด้านการติดตามประเมินผล และด้านการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าภูมิปัญญาวัฒนธรรมจากคัมภีร์โบราณ โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ประสานกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อจัดตั้งกองทุนและจัดกิจกรรมในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณโดยให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการหาแหล่งทุนและมีแผนงานของส่วนงานทุกภาคส่วนไว้รองรับโดยแยกเป็นแผนระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว รวมถึงการจัดสรรบุคลากรในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณในการกำกับดูแลแผนงานเพื่อให้เกิดประสิทธิผลอย่างต่อเนื่อง หรือคอยเป็นผู้ประสานงานกับ วัด ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านในการติดตามแผนงานหรือโครงการต่าง ๆ และสิ่งสำคัญการทำกิจกรรมต่าง ๆ ควรมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และในการติดตามประเมินผลนั้นควรมีการแต่งตั้งคณะทำงานและคณะกรรมการผู้ประเมินตรวจสอบการดำเนินงานกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อนำปัญหาหรืออุปสรรคที่พบในการดำเนินกิจกรรมโครงการต่าง ๆ มาวิเคราะห์หาจุดเด่นจุดด้อย และเพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขในการพัฒนาหรือนำไปปรับใช้ในการดำเนินโครงการและกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณครั้งต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับจรัสลีลา (2559) ได้วิจัยเรื่องกระบวนการอนุรักษ์คัมภีร์พระพุทธศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิล ในจังหวัดขอนแก่นด้วยการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลนั้นควรสร้างจิตสำนึกโดยวิธีการให้ความรู้ที่ถูกต้องและให้ตระหนักถึงคุณค่าของคัมภีร์ไบเบิลว่าเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลและสรรพวิทยาต่าง ๆ ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่สืบทอดมาแต่ครั้งบรรพกาลส่วนการส่งเสริมในการอนุรักษ์คัมภีร์ไบเบิลนั้นควรได้รับความร่วมมือของเสาหลักทั้งสาม ได้แก่ วัด บ้าน และหน่วยงานราชการ (โรงเรียน) ควรส่งเสริมให้มีการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบโดยจัดเป็นหลักสูตรระยะสั้นเน้นเรื่องการเขียนและการอ่านอักษรธรรมในคัมภีร์ไบเบิล ส่งเสริมการจัดนิทรรศการตามแหล่งเรียนรู้ มีการจัดเสวนาเชิงวิชาการโดยมีพระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน และนักวิชาการ ร่วมวงเสวนารวมถึงการส่งเสริมให้มีการจัดพิมพ์องค์ความรู้ที่ได้จากการเสวนาเป็นชุดความรู้ใหม่เพื่อเผยแพร่คัมภีร์ไบเบิลในสื่อออนไลน์ต่าง ๆ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการอนุรักษ์และฟื้นฟูคัมภีร์โบราณ

จากการศึกษาเกี่ยวกับการเก็บรวบรวมคัมภีร์โบราณและการปริวรรตเนื้อหาในคัมภีร์โบราณ มีข้อเสนอแนะสำหรับการอนุรักษ์และฟื้นฟูคัมภีร์โบราณ โดยการมีส่วนร่วมจาก 3 ส่วน แบบ “บวร” แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ บทบาทของวัดและชุมชน บทบาทของคนในแวดวงวิชาการ และบทบาทของภาครัฐ กล่าวคือ บทบาทของวัดและชุมชน นับว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งในการอนุรักษ์และฟื้นฟูคัมภีร์โบราณ ในฐานะที่คัมภีร์โบราณถูกค้นพบและถูกเก็บรักษาในวัดและชุมชน ในขณะเดียวกันบทบาทของคนในแวดวงวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันการศึกษาในชุมชน ประชาชนชาวบ้าน และนักวิชาการท้องถิ่น ควรมีบทบาทในการช่วยส่งเสริมและสนับสนุนวัดและคนในชุมชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูคัมภีร์โบราณ โดยการให้ความช่วยเหลือด้านองค์ความรู้ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูคัมภีร์โบราณที่ถูกต้องและเหมาะสม รวมไปถึงการสืบค้นและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคัมภีร์โบราณที่ค้นพบในชุมชนอย่างเป็นระบบ เช่น การทำสำเนาคัมภีร์โบราณ การทำรายงานวิจัย การปริวรรตเนื้อหาในคัมภีร์โบราณ การจัดทำข้อมูลสารสนเทศ เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำหรับการสืบค้นและนำไปใช้ประโยชน์ในการศึกษาเรื่องราวของสังคมในอดีต เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นคนในแวดวงวิชาการยังมีบทบาทในการกระตุ้นให้คนในชุมชนเกิดความตื่นตัวที่จะหวงแหนคัมภีร์โบราณของชุมชนได้อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม บทบาทของทั้งสามส่วนนั้น ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของวัดและชุมชน บทบาทของคนในแวดวงวิชาการ และบทบาทของภาครัฐ ไม่ควรดำเนินการตามลำพังเพียงฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทั้งสามส่วนควรร่วมมือกันที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน รวมไปถึงการหนุนเสริมซึ่งกันและกัน การอนุรักษ์และฟื้นฟูคัมภีร์โบราณของชุมชนจึงจะเกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ด้านกระบวนการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ ควรมีการสำรวจและการจัดคัมภีร์โบราณไว้เป็นหมวดหมู่ เพื่อง่ายต่อการสืบค้นโดยกำหนดรูปแบบในการจัดเก็บอย่างเป็นระบบและนำคัมภีร์โบราณออกเผยแพร่ต่อสาธารณชน
2. ด้านรูปแบบกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ ควรมีการปลูกจิตสำนึกและการตระหนักรู้ถึงความสำคัญคุณค่าในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณโดยการสร้างกิจกรรมเพื่อการส่งเสริมในรูปแบบต่าง ๆ ที่ทันสมัย
3. ด้านเครือข่ายส่งเสริมการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ ควรมีการสนับสนุนงบประมาณและจัดทำแผนงานงบประมาณ แผนพัฒนาบุคลากรเพื่อติดตามการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ และแนวทางการสร้างมูลค่าจากภูมิปัญญา

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

1. ควรมีการส่งเสริมให้พระสงฆ์ ชุมชน และองค์กรภาครัฐในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการสร้างรูปแบบและกระบวนการการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ
2. ในการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณทุกภาคส่วนควรมีส่วนร่วมโดยถือเป็นวาระของชุมชนและเพื่อเป็นการสร้างอัตลักษณ์ให้กับชุมชน

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการส่งเสริมการทำวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อการอนุรักษ์คัมภีร์โบราณ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน
2. ควรมีการส่งเสริมวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาเอกสารคัมภีร์โบราณ
3. ควรมีการส่งเสริมการทำวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อสร้างคุณค่าและมูลค่าจากภูมิปัญญาเอกสารคัมภีร์โบราณ

เอกสารอ้างอิง

- จรัส ลีกา. (2559). กระบวนการอนุรักษ์คัมภีร์พระพุทธศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในจังหวัดขอนแก่น. ใน รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น.
- ดอกรัก พยัคศรี. (2559). เอกสารโบราณในฐานะมรดกทางวัฒนธรรม. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน. งานฐานข้อมูลเอกสารโบราณภาคตะวันตก, หน้า 1-5.
- ตุลาภรณ์ แสนปรน. (2559). การวิเคราะห์คัมภีร์ใบลานวัดในเขตอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. ใน รายงานการวิจัย. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.
- พระชยานันท์ และคณะ. (2559). การสืบค้นการจัดระบบอนุรักษ์เอกสารคัมภีร์โบราณของวัดและถ่ายทอดภูมิปัญญาล้านนาเพื่อสร้างแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นของจังหวัดน่าน. ใน รายงานการวิจัย, สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสุทิตย์ อาภากร (อบอู่) และคณะ. (2559). การจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมในประเพณีตากธรรมของวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่. ใน รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.